

Результати попередньої оцінки стану іхтіофауни річки Сейм у межах регіонального ландшафтного парку «Сеймський»

Ємець О.М.

Сумський національний аграрний університет

Yemets_A@ukr.net

Регіональний ландшафтний парк «Сеймський» (РЛП) розташований у Кролевецькому, Путивльському, Конотопському та Буринському районах. Створений 14.12.1995 року. Площа 98857,9 га. Найбільший регіональний ландшафтний парк в Україні і найбільша природно-заповідна територія Сумської області.

Окрасою та основним гідрологічним об'єктом парку є річка Сейм. В межах РЛП долина Сейму є межею між Поліссям, відрогами Середньо-Руської височини та Лісостепом, що визначає різноманіття її флори і фауни у тому числі й гідробіонтів.

За оцінками фахівців у річках Сумщини виявлено 55 видів риб [1]. Основна їх кількість зосереджена переважно у найбільших річках області. Сейм одна з таких річок Сумщини з багатою іхтіофауною. Проте, вона залишається недостатньо вивченою з точки зору біологічного розмаїття та екології риб в різних ділянках русла.

В межах РЛП розташована нижня течія Сейму, що зумовлює проникнення сюди багатьох видів риб з Дніпра та Десни, чим і визначається іхтіологічна унікальність цього відрізка річки.

Склад риб річки Сейм на думку Мовчан Ю.В. [2] є недостатньо вивченим і за останні 50-60 років він змінився на п'яту частину. Такі зміни продовжуються й тепер і пов'язані вони переважно з надмірним антропогенним навантаженням. Це обґрунтовує необхідність системного моніторингу стану іхтіофауни ріки з метою недопущення погіршення середовища існування риб, скорочення ареалів, зменшення видового різноманіття, особливо, якщо мова йде про території природно-заповідного фонду.

Метою досліджень було вивчення стану іхтіофауни річки Сейм в межах регіонального ландшафтного парку «Сеймський».

Дані отримували шляхом аналізу літературних джерел, уловів мешканців побережних сіл та результатів власної риболовецької практики.

За отриманими результатами, до складу риб РЛП «Сеймський» належить 31 вид. У зоогеографічному відношенні місцева іхтіофауна гетерогенна і сформована представниками чотирьох фауністичних комплексів:

- Бореально-рівнинний комплекс: щука, окунь, йоржі, щипавка, пічкурі, срібний карась, золотий карась, ялець, головень, в'яз, плотва;
- Верхнетретинний (третинно-рівнинний) прісноводний комплекс: сазан, сом, в'юн, судак;
- Понто-каспійський прісноводний комплекс: стерлядь, лин, підуст, білизна, верховодка, краснопірка, гірчак, плоскирка, лящ, синець, чехонь, бичок-бабка;
- Арктично-прісноводний комплекс: миньок.

Фоновими в місцевій іхтіофауні є види бореально-рівнинного і понто-каспійського комплексів, що займають дві третини видів від загального аборигенного складу риб.

Всі представники прісноводної іхтіофауни належать до класу Osteichthyes. Біорізноманіття іхтіофауни виражається 5 рядами, 8 родинami (табл.1).

Табля 1

Таксономічна структура риб РЛП «Сеймський»

Ряд Осетроподібні – <i>Acipenseriformes</i>
Родина Осетрові - <i>Acipenseridae</i>
Види: <i>Стерлядь (Acipenser ruthenus)</i>
Ряд Короподібні – <i>Cypriniformes</i>
Родина Коропові - <i>Cyprinidae</i>
Види: <i>Білизна звичайна (Aspius aspius), Сазан (Cyprinus carpio), Карась золотий (Carassius carassius), Карась сріблястий (Carassius gibelio), Лящ звичайний (Abramis brama), Підуст звичайний (Chondrostoma nasus), Чехоня звичайна (Pelecus cultratus), В'яз (Pelecus cultratus), Ялець звичайний (Leuciscus leuciscus), Краснопірка звичайна (Scardinius erythrophthalmus), Лин озерний (Tinca tinca), Плотва звичайна (Rutilus rutilus), Плоскирка звичайна (Blicca bjoerkna), Верховодка звичайна (Alburnus alburnus), Пічкур звичайний (Gobio gobio), Пічкур світло плавцевий Белінга (Romanogobio kesslerii), Головень європейський (Squalius cephalus), Синець (Ballerus ballerus), Гірчак (Rhodeus amarus)</i>
Родина В'юнові – <i>Cobitidae</i>
Види: <i>В'юн звичайний (Misgurnus fossilis), Щипавка звичайна (Cobitis taenia)</i>
Родина Сомові - <i>Siluridae</i>

Види: <i>Сом Звичайний (Silurus glanis)</i>
Ряд Лососеподібні – <i>Salmoniformes</i>
Родина Щукові - <i>Esocidae</i>
Види: <i>Щука звичайна (Esox lucius)</i>
Ряд Тріскоподібні – <i>Gadiformes</i>
Родина Миневі - <i>Lotidae</i>
Види: <i>Минь річковий (Lota lota)</i>
Ряд Окунеподібні – <i>Perciformes</i>
Родина Окуневі - <i>Percidae</i>
Види: <i>Окунь річковий (Perca fluviatilis)</i> , <i>Йорж звичайний (Gymnocephalus cernua)</i> , <i>Йорж Балона (Gymnocephalus baloni)</i> , <i>Йорж носар (Gymnocephalus acerinus)</i> , <i>Судак звичайний (Sander lucioperca)</i> .
Родина Бичкові - <i>Gobiidae</i>
Види: <i>Бичок-бабка (Neogobius fluviatilis)</i>

Процентне співвідношення населення прісноводних риб за рядами: Коропоподібних 70,9 % при видовому розмаїтті 22, окунеподібних 19,3 % при видовому розмаїтті 6, лососеподібні, тріскоподібні та осетроподібні по 3,2% - по 1 виду.

Отримані нами дані фактично співпадають з даним літературних джерел. Зокрема, Мовчан Ю.В. [2]. Зазначає, що на тепер в Сеймі зустрічається 31 вид риб (з 34 загалом таких, що відзначалися у цій річці), серед яких у перше наводить *Ballerus sapa* (клепець або лящ білоглазка), *Pelecus cultratus* (чехоня), *Romano gobio belingi* (пічкур білоперий Белінгі), *Gymnocephalus acerina* (йорж носар) і *Neogobius fluviatilis* (бичок-бабака).

А. Щербуха [3] повідомляє про існування 22 видів риб у річці Сейм, при цьому виділяє ділянку русла між містом Путивль та селом Мутино де за його даними налічується найбільше - 14 видів риб. На території Чернігівської області на ділянці від Батурина до впадання Сейму в Десну до них додаються жерех, плоскирка, лящ, золотистий карась. Ця інформація дещо не співпадає з нашою, як щодо кількості видів, так і щодо їх географії. Згадані автором види гирлової ділянки річки ми виявляли і на її ділянці в межах РЛП.

Поряд з видовим аналізом, нами проведено соціологічну оцінку виявлених видів риб за їх належністю до охоронних списків Міжнародного союзу охорони природи, Європейського червоного списку, Бернської конвенції «Про охорону дикої флори та

фауни і природних середовищ існування в Європі» Додатки II та III, Червоної книги України, Переліку регіонально рідкісних тварин Сумської області (табл. 2.)

Таблиця 2

Риби річки Сейм, які мають охоронний статус

Вид	Охоронний статус				
	МСОП	ЄЧС	Берн	ЧКУ	ЧКС
1. <i>Стерлядь (Acipenser ruthenus)</i>	VU	+	ВІІ	Зн-чі	+
2. <i>Білизна звичайна, або жерех (Aspius aspius)</i>	LC		ВІІІ		+
3. <i>Сазан (Cyprinus carpio)</i>	EN				
4. <i>Карась золотий (Carassius carassius)</i>	LC			Враз	
5. <i>Лящ звичайний (Abramis brama)</i>	LC				
6. <i>Підуст звичайний (Chondrostoma nasus)</i>	LC		ВІІІ		+
7. <i>Чехоня звичайна (Pelecus cultratus)</i>	LC		ВІІІ		+
8. <i>В'яз (Pelecus cultratus)</i>	LC			Враз	+
9. <i>Ялець звичайний (Leuciscus leuciscus)</i>	LC			Враз	
10. <i>Краснопірка звичайна (Scardinius erythrophthalmus)</i>	LC				
11. <i>Лин озерний (Tinca tinca)</i>	LC				
12. <i>Плотва звичайна (Rutilus rutilus)</i>	LC				
13. <i>Плоскирка звичайна (Blicca bjoerkna)</i>	LC				
14. <i>Верховодка звичайна (Alburnus alburnus)</i>	LC				
15. <i>Пічкур звичайний (Gobio gobio)</i>	LC				
16. <i>Пічкур світло плавцевий Белінга (Romanogobio kesslerii)</i>	LC			Враз	
17. <i>Головень європейський (Squalius cephalus)</i>	LC				
18. <i>Карась сріблястий (Carassius gibelio)</i>					
19. <i>Синець (Ballerus ballerus)</i>	LC				+
20. <i>Гірчак (Rhodeus amarus)</i>	LC				
21. <i>В'юн звичайний (Misgurnus fossilis)</i>	LC		ВІІІ		
22. <i>Щипавка звичайна (Cobitis taenia)</i>	LC		ВІІІ		
23. <i>Сом Звичайний (Silurus glanis)</i>	LC		ВІІІ		
24. <i>Щука звичайна (Esox lucius)</i>	LC				
25. <i>Минь річковий (Lota lota)</i>	LC			Враз	
26. <i>Окунь річковий (Perca fluviatilis)</i>	LC				
27. <i>Йорж звичайний (Gymnocephalus cernua)</i>	LC				
28. <i>Йорж Балона (Gymnocephalus baloni)</i>	LC		ВІІІ	Неоц	
29. <i>Йорж носар (Gymnocephalus acerinus)</i>	LC			Зн-чі	
30. <i>Судак звичайний (Sander lucioperca)</i>	LC				+
31. <i>Бичок-бабка (Neogobius fluviatilis)</i>	LC				

Примітка: LC – види, що перебувають у найменшій загрозі; VU – види, що перебувають в загрозовому положенні; EN – види, що перебувають в небезпеці; CR – види, що перебувають в критичній небезпеці; ВІІ – Додаток II Бернської конвенції (види, що підлягають суворій охороні); ВІІІ – Додаток III Бернської конвенції (види, що підлягають охороні).

З 31 виду риб 30 мають охоронний статус МСОП, серед них 28 рівня LC, 1 вид рівня VU та ще один - *Сазан (Cyprinus carpio)* рівня EN. Тут мова йде про генетично чисту європейську лінію сазана існування якої в річці Сейм цілком можливе.

Один вид риб - *Стерлядь (Acipenser ruthenus)* занесена до Червоного списку Європи та додатку II Бернської конвенції. До додатку III цієї конвенції належать ще 7 видів риб. До Червоної книги України належить 8, а Червоного списку Сумщини - 7 видів риб. Найбільш соціологічно значимим видом риб Сейму та РЛП «Сеймський» є стерлядь, яка належить до всіх згаданих охоронних категорій, при цьому з високим статусом.

Проведена оцінка стану іхтіофауни Сейму в межах РЛП «Сеймський» вказує на його значне видове багатство на цій ділянці русла. За кількістю видів риб тут Сейм лише на кілька пунктів поступається Десні в її верхній течії (31 вид проти 37) [4].

Значна кількість видів риб ландшафтного парку мають високий охоронний статус, а, отже, потребують ретельного збереження як їх самих так і середовища їх існування.

Список використаних літературних джерел

1. Природно-заповідний фонд Сумської області: Атлас-довідник. – К.: ТОВ «Українська Картографічна Група», 2016. – 94 с.
2. Мовчан Ю.В. Сучасний склад іхтіофауни басейну верхнього Дніпра (фауністичний огляд) // Збірник праць Зоологічного музею. – 2012. – С. 35–50.
3. А.Щербуха, старший науковий співробітник ННПМ НАН України. Матеріал з журналу "Охотник и рыболов" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fishing.kiev.ua/mesta/desnap.htm>
4. Ткаченко В.О. До вивчення іхтіофауни Деснянсько-Старогутського національного природного парку// Наук. зап. Тернопільського держ. пед. ун-ту ім. Володимира Гнатюка. Сер. Біологія. Спец. вип. Гідроекологія., 2005. – №3 (26). – С. 433–435.